

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

České země za třicetileté války
Lucie Pluhařová

Plzeň 2010

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

České země za třicetileté války

Lucie Pluhařová

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek, Ph.D.

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2010

**Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.**

***Plzeň, duben 2010* .....**

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 HISTORIE TŘICETILETÉ VÁLKY.....	3
2.1 Příčiny vzniku třicetileté války.....	3
2.2 Česká válka (1918-1920).....	5
2.2.1 Události předcházející české válce.....	5
2.2.2 Průběh české války.....	8
2.2.2.1 Vláda.....	8
2.2.2.2 Politický boj a hledání spojenců	8
2.2.2.3 Vojenské akce.....	11
2.2.2.4 Důsledky Bílé hory.....	14
2.3 Falcká válka (1621-1623).....	16
2.3.1 Průběh války.....	16
2.3.2 České země.....	18
2.4 Dánská válka (1625-1629).....	21
2.4.1 Průběh války.....	21
2.4.2 České země (Dánsko).....	23
2.5 Švédská válka (1630-1635).....	25
2.5.1 Průběh války.....	25
2.5.2 České země.....	28
2.6 Francouzsko-švédská válka (1635-1648).....	30
2.6.1 Průběh války.....	30
2.6.2 České země.....	33
2.7 Vestfálský mír.....	35
3 SPOLEČENSKÝ OBRAZ DOBY.....	37
3.1 Venkov.....	37
3.2 Město.....	41
4 DŮSLEDKY TŘICETILETÉ VÁLKY.....	44
4.1 V Evropě.....	44
4.2 V českých zemích.....	46

5 ZÁVĚR.....	48
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50
7 RESUMÉ.....	52

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou České země za třicetileté války. Tento významný konflikt, který více či méně zasáhl všechny evropské země, začal v roce 1618 v Českých zemích a také zde v roce 1648 skončil. Cílem mé práce bude především v podání uceleného přehledu vývoje českých zemí za třicetileté války, postihnout zde politické a náboženské změny, které díky válce nastaly a uvést zásadní změny, které ovlivnily život lidí po této válce.

Na prahu 17. století byla evropská společnost v hluboké krizi. Ať už to byla krize politická hospodářská či náboženská, vyústila tato situace v celoevropskou vojenskou konfrontaci. Válka započala českým stavovským povstáním, kdy po dlouhém napětí mezi habsburským panovníkem a českou šlechtou došlo k pražské defenestraci a tím tedy k přímému vyjádření nesouhlasu s politikou vídeňského dvora. Tímto důrazným činem tedy začala válka česká, ve které bohužel zůstali čeští stavové skoro sami a byli tedy i posléze poraženi, což bylo pro následující vývoj v Českých zemích osudné.

Práce je členěna do tří kapitol. V první, nejobsáhlejší kapitole, se budu zabývat historií třicetileté války. V úvodu této kapitoly popíšu jaké události vlastně zapříčinily vznik v podstatě prvního celoevropského válečného konfliktu, který tak moc ovlivnil následující politický, hospodářský i kulturní vývoj jak Českých zemí, tak celé Evropy. Následuje několik podkapitol, které jsou rozděleny jak podle časového úseku, ve kterém válka probíhala, tak podle zemí, které v tom daném období v bojích figurovaly. V každé této podkapitole uvedu celkový průběh války a dále jakou roli v ní hrály České země. Závěr této kapitoly je věnován uzavření Vestfálského míru a průběhu mírových jednání. V druhé kapitole, s názvem společenský obraz doby, bych chtěla přiblížit obyčejný život lidí, kteří v této době žili, s ohledem na to, jak se válka promítla do jejich každodenního života. V poslední třetí kapitole budou

shrnuty důsledky třicetileté války, jak z celoevropského hlediska, tak z pohledu českých zemí. Budou zde popsány události, které ovlivnily na dlouhá léta veškeré české a evropské dění.

Pro svou práci jsem především čerpala z knih napsanými uznávanými českými historiky, jako je František Polišenský, Arnošt Klíma, Radek Fukala či František Kavka.

2 Historie třicetileté války

2.1 Příčiny vzniku třicetileté války

Třicetiletá válka byla prvním velkým evropským konfliktem, do kterého se na kratší či delší dobu zapojily téměř všechny evropské země. Obecně řečeno konflikt vyplynul z hospodářských rozdílů mezi zeměmi, zejména jejich nerovnoměrným hospodářským vývojem, z politicko-mocenských rozdílů, kdy hlavním motivem byl zápas o území, mocenské a politické statky a v neposlední řadě také vyústila z náboženského protikladu, který vznikl po celé Evropě.¹

Kořeny příčin války sahají již do 16. století. Roku 1566 proběhla nizozemská revoluce, kdy se část provincie odpojila od Španělska a vytvořila roku 1579 utrechtskou unii.² Vznikl zcela nový typ státu, který se zásadně lišil od ostatních evropských zemí svojí neobyčejnou správou a ve kterém vládlo měšťanstvo, což bylo v rozporu se španělskou feudální monarchií.³ V roce 1568 došlo mezi oběma zeměmi, Španělskem a Nizozemím, k válce, která v podstatě skončila roku 1648 a trvala tedy 80 let. Nizozemí se tedy již na přelomu století stalo jedním z možných strůjců protihabsburského odboje. V této době bylo podporováno jak Jindřichem IV. za Francii, tak Alžbětou I. za Anglii a vzájemné sympatie měli také s Benáťany, se švýcarskými kantony, s falckými Wittelsbachy v Heidelbergu, se státem dánsko-norským a se Švédskem.⁴ Velká část Evropy se tedy přirozeně rozdělila do dvou táborů, jejichž centry se stalo právě Španělsko a Nizozemí.⁵

Mezi další příčiny války patřily také velké snahy o rekatolizaci ve střední Evropě, jež byla neodmyslitelně spjata s Habsburky a která vyvolávala velké znepokojení především v Českých zemích, v Rakousku,

¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*. Epocha, 2005, s. 15.

² KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*. Slovo, 1996, s. 8.

³ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny. Státní nakladatelství politické literatury, 1962, s. 18.*

⁴ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*. Svoboda, 1970, s. 32.

⁵ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny, s. 18.*

v Uhrách a v různých zemích Německa, především u protestantských vladařů, kteří by přišli o majetek katolické církve nabytý za reformace po roce 1552. To způsobilo vznik Protestantské unie Katolické Ligy a Protestantská unie vznikla v roce 1608 jako odpověď na obsazení protestantského města Donauwörth katolickým Maxmiliánem Bavorským. Do toho to spolku se pod vedením falckého kurfiřta Fridricha spojilo devět protestantských knížectví (Falc, Branibory, Baden-Durbach, Ansbach, Kulmbach, Hessen-Kassel, Neuenburg a Zweibrücken) a sedmnáct říšských měst (např.: Štrasburk, Norimberk, Frankfurt, Ulm). O rok později vznikla Katolická liga pod vedením právě Maxmiliána Bavorského a sdružovala patnáct katolických arcibiskupů a biskupů. Mimo Bavorska mezi ně patřilo biskupství Kolínské, Trevírské, Mohučské, Würzburgské a z měst především Cáchy.⁶

Za velký úspěch Španělů v rámci rekatolizace bylo považováno uznání Ferdinanda Štýrského za budoucího českého krále (1617), čímž si upevnili politickou moc v této oblasti. Ferdinandovi, který měl pod svojí správou také Korutany, Kraňsko a Gorici, se podařilo z těchto zemí vypudit protestantské kněze, zavřít jejich kostely a protestantští obyvatelé museli přestoupit ke katolictví nebo opustit zemi. Po Rudolfovi II. a Matyášovi, kteří byli označováni za slabé panovníky, považovali Ferdinanda jako ideálního nástupce trůnu.⁷

V neposlední řadě můžeme za příčinu označit nejednotný hospodářský vývoj v jednotlivých evropských zemích a prohloubení rozdílů mezi nimi. Na jedné straně docházelo k rozvoji výrobních sil a lepší organizaci práce, zdokonalování vlastní výroby, k běžnému používání manufaktur a rozkladu feudálních vztahů a na druhé straně k velikým změnám nedocházelo a celková hospodářská situace víceméně stagnovala.⁸

---

⁶ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 12

⁷ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 11

⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. století*, s. 30

2.2 Česká válka (1918-1920)

2.2.1 Události předcházející české válce

Za první významnou událost, která bezprostředně předcházela České válce a která nastartovala veškeré dění v českých zemích, bylo považováno uzavření dvou evangelických kostelů v Broumově a Hrobě v prosinci roku 1617.⁹ České nekatolické stavy hodnotily tyto události jako porušení Majestátu o náboženské svobodě z roku 1609 a jako projev rekatolizačního úsilí.¹⁰

Na základě těchto událostí stavové svolali do Prahy do Karolina na dny 5.-11. března 1618 sněm nekatolických stavů, ve kterém se nejvíce angažoval Jindřich Matyáš Thurn a kde se ostře protestovalo proti porušování náboženských svobod. Jelikož tento protest pražští místodržící Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic odmítli, obrátili se čeští stavové na samotného císaře Matyáše.¹¹ Avšak ani u něj neuspěli. Císař jim ve svém prohlášení ze dne 21. března zakázal jakékoli další protesty, včetně svolávání dalších sjezdů českých nekatolických stavů pod pohrůžkou trestu.¹² Česká nekatolická šlechta reagovala na toto prohlášení svoláním nového sjezdu, který se konal od 21. do 23. května opět v pražském Karolinu a opět v čele s Matyášem Thurnem. Zde byly shrnuty veškeré politické a náboženské výtky proti pražským místodržícím. Stavové jasně prohlásili, že tyto výtky nejsou namířeny proti císaři, ale že se jedná o špatnou politiku právě jeho místodržících. Císař Matyáš a jeho dvůr však plně podporovali své zástupce v Praze a ztotožňovali se s jejich postupy.¹³

Jako reakce na postoj císaře Matyáše byla svolána na den 22. května tajná schůzka v domě pánů Smiřických ze Smiřic na

⁹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. století*, s. 102

¹⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 16

¹¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 102

¹² KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 16

¹³ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 90

Malostranském náměstí. Setkání se účastnili někteří z radikální skupiny stavovské opozice a promysleli zde do detailu několik kroků, které měly následovat. Jako první domluvili, že podniknou násilné kroky právě proti místodržícím, zejména proti Vilému Slavatovi a Jaroslavu z Martinic. Bude s nimi veden krátký sehraný proces, při kterém je obviní ze zneužívání svého úřadu a poškozování císaře, stavů a nekatolického obyvatelstva.¹⁴ Jako druhý krok nakonec dohodli, jak zástupce potrestají. Tím mělo být vyhození z okna České kanceláře, aby nebyla prolita krev na památném místě. Stejný trest měl pak postihnout i sekretáře této kanceláře Pavla Michnu, ten však v předvečer akce uprchnul do Vídně.¹⁵ V dalším kroku ujednali vytvoření vlády třiceti direktorů (10 pánů, 10 měšťanů, 10 rytířů), která bude řídit další politický vývoj, a vytvoření vlastního bojeschopného vojska, přičemž se počítalo se zahraniční pomocí. Mezi hlavní protagonisty radikální skupiny patřili jednak zástupci jednoty bratrské, a to Václav Budovec z Budova, Václav Vilém z Roupova a Albrecht Jan Smiřický, kteří měli určité politické plány a záměry, a na druhé straně zástupci vojenské části opozice, a to již zmiňovaný Jindřich Matyáš Thurn, Linhart Colona z Felsu a Oldřich Vchynský z Vchynic, kterým šlo především o upevnění společenského postavení a o jejich hmotné zajištění.¹⁶

V osudný den 23. května 1618 odpoledne se zástupci české nekatolické šlechty, rytířů a měšťanů vydali směrem k Pražskému hradu. Vzhledem k atmosféře, která v tyto dny panovala, byli dobře ozbrojeni. V kanceláři byli zastiženi čtyři místodržící, Adam ze Štemberka, Děpolt Matouš z Lobkovic, Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic. První dva zmínění patřili k umírněným katolíkům a stavové je trestu ušetřili a vyvedli je z místnosti. Se Slavatou a Martincem provedli krátký proces a vynesli nad nimi rozsudek. Oba dva zmiňovaní páni byli spolu se svým písařem Filipem Fabriciem vyhozeni z okna České kanceláře. I přesto, že stavové

---

¹⁴ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 23

¹⁵ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 91

¹⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 26

vyhodili místodržící se záměrem usmrtit, zázrakem všichni pád ze šestnáctimetrové výšky přežili.¹⁷

Události, které se staly dne 23. května 1618, vešly nejen do českých, rakouských a německých dějin, ale také i do dějin evropských.¹⁸ Zprávy o pražské defenestraci se velice rychle šířily jak po Praze, tak po všech evropských zemích, zejména veliký ohlas měla akce v Nizozemí, v Anglii a u protestantských říšských knížat a stavů.¹⁹ Tuto událost můžeme považovat za začátek třicetiletého evropského konfliktu.

2.2.2 Průběh české války

2.2.2.1 Vláda

Pražskou defenestrací vstoupily české nekatolické stavy do otevřeného boje proti habsburské monarchii. Podle plánu bylo na sněmu 25. května 1618 zvoleno třicet direktorů. Mezi nejznámější zástupce panského stavu patřili Jáchym Ondřej Šlik, Václav Budovec z Budova, Vilém z Lobkovic a Václav Vilém z Roupova, jenž byl postaven do čela direktoria. Mezi významné zástupce stavu rytířského patřili Kašpar Kaplíř ze Sulevic, Bohuslav z Michalovic a Petr Mylner z Mylhauzu. Královská města byla pak zastoupena čtyřmi delegáty Starého města pražského, třemi delegáty Nového města pražského, a po jednom měli zastoupení Menší město pražské, Kutná hora a Žatec. Namísto České kanceláře byla ustanovena Kancelář českých direktorů, která převzala veškeré její funkce a její správa byla dána do rukou Petra Mylnera z Mylhauzu.²⁰ Do čela stavovské armády se postavil Jindřich Matyáš Thurn a Linhart Colona z Felsu. Po zvolení Fridricha Falckého českým králem byla vláda třiceti direktorů rozpuštěna.

¹⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 35

¹⁸ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 17

¹⁹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 37

²⁰ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 104

2.2.2.2 Politický boj a hledání spojenců

Císařem a vídeňským dvorem byly pražské události brány jako útok na habsburskou vládu, a proto na doporučení radikální strany, jejíž členy byli vedle Ferdinanda Štýrského také nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic, sekretář bývalé České kanceláře Michna a španělský vyslanec Oñate, Matyáš přistoupil k masivnímu zbrojení. Teprve poté byla připuštěna možnost nějakých jednání.²¹ Habsburkové měli prioritu, aby byl konflikt označen jako politický a tudíž jako „rebelie stavů proti panovníkovi“. Nesměl nastat dojem, že by konflikt mohl být náboženských rázu, což by vyvolalo velkou nevoli jak v ostatních zemích koruny české, tak v částech protestantské Evropy.²²

Ze strany českých stavů byli vydány dva texty vysvětlující jejich pohnutky k činům spojeným s defenestrací, tzv. Apologie. První Apologie uváděla na pravou míru postoj šlechtické opozice. Bylo zde důrazně řečeno, že boj není namířen proti osobě císaře, ale proti jeho rádcům, jejichž odstranění povede jak ku prospěchu země, tak i samotného císaře. Tato Apologie byla rozeslána na Moravu, do Slezska, Lužice, do Uher, římsko-německým knížatům, Nizozemí. Prostřednictvím těchto zpráv měli stavové získat na svou stranu domácí i zahraniční mínění.²³ Druhá Apologie byla podrobným rozepsáním Apologie první, avšak díky jejímu zdlouhavému vydávání se minula s účinkem.²⁴

Další akcí stavů na politickém poli bylo vypravení zmocněnců s jejich poselstvím a žádostí o pomoc, a to do Heidelbergu, Nizozemí, Francie a na dvory některých říšských knížat. S největší odezvou se stavové setkali v Heidelbergu, jejichž diplomatická pomoc přispěla k získání podpory savojského vévody Karla Emanuela a Benátek. Co se týče Anglie, Francie a Nizozemí, nebyly prosby načasovány ve vhodnou dobu. Francie ho přijala spíše nepříznivě, ale navenek zaujala neutrální

²¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 99

²² FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 100

²³ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 102

²⁴ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 103

stanovisko. Nizozemí zatím česká otázka nezajímala a jelikož anglický král Jakub usiloval o sňatek svého syna Karla se španělskou infantkou, na poselství nereagoval.²⁵

K velkému překvapení se s kladnou odezvou nesetkali čeští stavové ani na Moravě, kde prostřednictvím Karla staršího ze Žerotína moravský zemský sněm vyhlásil neutralitu a účast na povstání zamítl.²⁶ Morava se na protihabsburskou stranu postavila až v květnu roku 1619, kdy se k moci dostala proticísařská skupina v čele s Ladislavem Velenem ze Žerotína. Slezská knížata, která byla značně ovlivněna postojem Moravy, se na zářijovém sjezdu roku 1618 nepřipojila k českým stavům a jedinou pomoc nabídl krnovský vévoda Jan Jiří. Obojí Lužice a celé Slezsko se připojily na českou stranu taktéž až na jaře roku 1619. V téže době se také podařilo vyslancům Radoslavu ml. z Vchynic a Petru Mylnerovi z Mylhauzu uzavřít konfederaci se stavy v Horních a Dolních Rakousích.²⁷ Dalším záměrem bylo na svou stranu získat i Uherské a zabezpečit tak jihovýchodní hranice českého státu. Pokusy o získání Uher dopadly asi nejhůře. Zmocněnec Ján Jessenský Jesenius, vyslaný v červnu 1618 k jednání do Bratislavy, byl zajat a vězněn. Avšak ani císaři se nepodařilo získat uherského knížete na svou stranu a Uhry si tedy prozatím zachovaly svoji neutralitu. Úspěch měli čeští direktori až o rok později, kdy domluvili aktivní vojenskou spolupráci s knížetem sedmihradským Gáborem Bethlenem.²⁸ Co se týče Saska, byla v červnu prostřednictvím kurfiřta Jana Jiřího přislíbena pomoc českým stavům, avšak později se ukázalo, že sliby císaře o poskytnutí hmotných statků, výhod a majetku měly větší váhu než boj za náboženské svobody.²⁹

Habsburkům se tedy nepodařilo přesvědčit žádnou zemi sousedící s Čechy k přímému spojenectví. Museli se spoléhat pouze na země pod vládou Ferdinanda a arciknížete Maxmiliána (Štýrsko, Korutany, Tyroly,

²⁵ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 104-105

²⁶ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 108

²⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 110

²⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 111

²⁹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 111

Istrii a tzv. Přední rakouské země) a zahraniční pomoc, která pro ně vypadala mnohem příznivěji než pro české šlechtice. Počítali samozřejmě s pomocí Španělska, španělského Nizozemí, papeže, katolické Ligy a s pomocí polského krále Zikmunda III. Zatímco čeští stavové měli příslibenou pomoc Falce a částečně pomoc Protestantské unie. Také Nizozemí, které vyřešilo svoji vnitropolitickou situaci, vyjádřilo souhlasné stanovisko ke stavovskému povstání.³⁰

2.2.2.3 Vojenské akce

Na první boje na českém území se nečekalo dlouho. Velké vojenské problémy působily českým stavům města Plzeň a České Budějovice, jejichž katoličtí občané odmítali podvolení nekatolickým stavům a zůstávali věrni císaři. Stavovská armáda, pod vedením Matyáše Thurna, zabrala významné strategické město Český Krumlov, odkud vyhnala císařské posádky, a obsadila také důležité cesty a místa na trasách do Bavorska a Rakouska v okolí Českých Budějovicích, jež se mu nepodařilo dobýt.³¹ První část císařské armády rychle odpověděla a pod vedením Jindřicha Duvala hrabě Dampierra, který se již dříve osvědčil v boji proti Turkům a Benátčanům, vypravila jednotku na pomoc obléhaným Budějovicím. Druhá část císařské armády, zatím pod vedením plukovníka Jana Esebja Khuena a nazývaná „habsburskou trestnou výpravou“, postupovala v srpnu od Znojma k Jihlavě a Polné. Vojsko nenarazilo na sebemenší odpor jelikož, ke všeobecnému překvapení vyhlásila moravská stavovská reprezentace již zmíněnou neutralitu. Na začátku září se armáda dostala až k Čáslavi, kde již pod vedením hraběte Buqoye obsadila Pelhřimov a Německý Brod. Nakonec však k otevřenému boji nedošlo, císařská armáda se z stáhla a na první bitvu třicetileté války se muselo ještě počkat.³²

³⁰ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 110

³¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 39

³² FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 43

Tou můžeme považovat obléhání Plzně datované na 19. září 161-21. listopad 1618. Plzeň obléhal pluk o dvoutisících mužích pod velením Arnošta Mansfelda, který byl do služeb českých stavů přijat 30. srpna 1618. Tento pluk byl financován na náklady Savojska a Benátek, jakožto podpora českých šlechticů. V průběhu měsíce října bylo podnikáno mnoho drobných střetů a výpadů mezi plzeňskými obránci a plukem. Finální boj se ale udál 21. listopadu, kdy Mansfeldovi žoldnéři překonali rozstřílené hradby a postupovali k obrannému zátarasu v centru města, který ve večerních hodinách úspěšně zdolali. Tři dny na to Mansfeld slavnostně vstoupil do města a stal se jeho pánem. Získání města Plzně do rukou nekatolických stavů znamenalo výhodné postavení pro další útok, kterého však nebylo využito.³³ Další bitvou války byla bitva u Lomnice probíhající dne 9. listopadu 1618. Ustupující jednotky císařské armády pod vedením generála Buquoye byly poraženy početnou stavovskou armádou a jen zázrakem nebyla císařská armáda zdecimována.

Vojenské události roku 1618 hovořily ve prospěch stavovských vojsk. To se ovšem už nedá říct o roce 1619. Za první důležitý okamžik roku můžeme označit veliké zbrojení habsburské armády, která tím získávala nad armádou českou převahu. Především poskytnutí španělských peněz na naverbování armády z Valonů ze Španělského Nizozemí a Němců z Tridentska ovlivnilo události druhé poloviny roku 1619.³⁴

Druhým důležitým okamžikem byla smrt císaře Matyáše a zvolení jeho nástupce, nekompromisního Ferdinanda II., císařem. Ačkoli byl roku 1617 zvolen českými stavy českým králem, čeští stavové ho v srpnu 1619 sesadili. Na jeho místo jmenovali Fridricha Falckého, vůdce protestantské Unie a falckého kurfiřt, známého pod jménem Zimní král.³⁵

---

³³ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 74

³⁴ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 132

³⁵ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 112

Koncem května 1619 podnikla stavovská armáda důležité vojenské tažení. Pod vedením Matyáše Thurna pochodovalo vojsko do Dolních Rakous s cílem dobít Vídeň. Thurnovi se však nepodařilo využít moment překvapení a dal císařským vojskům prostor k mobilizaci. Obléhání Vídně skončilo 13. června a armáda se dala na ústup do Čech.³⁶ Následujícím zlomovým okamžikem byla bitva u Záblatí, 10. června, jež znamenala první vojenský úspěch císařských vojsk na českém území. V této bitvě sehráli hlavní roli již dva zmiňovaní vojevůdci, na české straně to byl Arnošt Mansfeld a na straně protivníka generál Buquoy, a podruhé se spolu střetli v bitvě, kde byl tentokrát úspěšnější generál Buquoy. Pomocí lsti a momentu překvapení byl téměř celý Mansfeldův pluk zničen a sám Mansfeld si stěží zachránil život. Touto bitvou se císařští dostávali pomalu, ale jistě do ofenzivy. Padl Týn nad Vltavou, Hluboká, Rožmberk a Nové Hrady. Morálku českých velitelů zvedla až porážka císařských vojsk pod vedením Dampierra na jižní Moravě.³⁷ Druhé tažení na Vídeň se konalo na podzim 1619, opět bylo vedeno Matyášem Thurnem a opět bylo úspěšně odraženo. Stejným výsledkem dopadlo i tažení třetí, konané ke sklonku roku 1619. Česko-falcká armáda Matyáše Thurna byla definitivně poražena nedaleko Vídně v červenci následujícího roku.

Události roku 1620 nabraly rychlý spád. Císař dosáhl na začátku roku příměří se sedmihradským vévodou Gáborem Bethlenem a v červnu oficiálně vyhlásil trestnou výpravu proti Fridrichu Falckému. Současně přestala prakticky fungovat i Protestantská unie, jelikož většina protestantských německých knížat se odmítala zapojit do boje. Císařská vojska a jejich spojenci pomalu postupovali a obsazovali strategické pozice. V září téhož roku bylo zahájeno tažení na Prahu. Císařská armáda, pod vedením generála Buquoye, a ligistické jednotky, pod vedením generála Jana Tserclaea Tillyho, společně postupovala a 7. listopadu stála obě vojska před Prahou.³⁸ Následujícího dne,

³⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 77

³⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 76-81

³⁸ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 29

8. listopadu, se konala bitva na Bílé hoře. Porážka stavovského vojska měla za následek faktické zhroucení povstání, přičemž samotná boj trval dvě hodiny.

V době bitvy byl český král Fridrich Falcký na Pražském hradě. Následujícího dne vstoupil generál Buquoy vítězně do Prahy a Fridrich se odebral do slezské Vratislavy, odkud se pokoušel řídit další odboj.³⁹

2.2.2.4 Důsledky Bílé hory

Již 5. února 1621 nařídil Ferdinand II. zadržení všech představitelů třicetičlenného direktoria a jejich vyslanců. Hromadné zatýkání probíhalo dne 20. února, kdy všichni páni a rytíři byli uvězněni v tzv. Bílé věži na Pražském hradě a měšťané na radnicích pražských měst. Byl vytvořený speciální soud, který měl rozhodnout o osudu všech zatčených. 5. dubna byl vynesena rozsudek nad těmi, kteří se procesu osobně neúčastnili, jelikož opustili zemi. Jednalo se o jednoho z vůdců povstání Václava Viléma z Roupova, nejvyššího purkrabího Bohuchvala Berku a Jindřicha Matyáše Thurna. V tomtéž měsíci byli nadále posmrtně odsouzeni nejvýznamnější představitelé povstání, jako Linhart Colona z Felsu, Albrecht Jan Smiřický či Oldřich Vchynský.⁴⁰ K veřejné popravě, která se konala 21. června 1621 a stala se symbolem oficiálního konce české války, bylo odsouzeno 29 představitelů stavovského odboje a z toho 27 popraveno – 3 páni, 7 rytířů a 17 měšťanů.⁴¹

Vítězstvím na Bílé hoře se také otevřela cesta k úplné rekatolizaci Českých zemí. Jelikož otázky víry byly v této době i politickou záležitostí, bylo nekatolictví považováno za něco, co jde proti císaři. Proto jedinou možností bylo přistoupit na katolickou víru a nebo odejít do vyhnanství.⁴² Od roku 1621 bylo systematicky znemožňováno protestantskému

³⁹ BAUER, Jan. *Životy slavných vojevůdců*. Moravská Bastei MOBA, s.r.o., 2007, s. 161

⁴⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 32

⁴¹ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 239

⁴² MIKULEC, Jiří. *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*. Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 10

duchovenstvu působit. Nejdříve byli vyhnáni všichni čeští knězi hlásící se k České konfesi, o rok později byli taktéž vyhnáni i němečtí luteránští kněží a byl zapovězen kalich. Poté se přistoupilo i k ostatnímu lidu. Násilná rekatolizace měla za následek velkou emigraci české šlechty, zámožného měšťanského obyvatelstva, uprchlíku z královských měst a komorních statků. Velká část emigrace se usazovala především ve Slezsku, Slovensku a v Lužicích, ostatní se pak rozutekli na všechny strany (Sedmíhradsko, protestantská německá knížectví, Nizozemí, Anglie a Skandinávie).⁴³

Dalším důsledkem habsburského vítězství byly obrovské konfiskace majetku. Propadlo jim 905 panství a statků, 220 domů a 41 vinic. Všechny tyto statky byly prodávány především prohabsbursky orientované katolické šlechtě, jak domácí, tak cizí (hlavně německé, vlášské a španělské), a to za zlomek jejich skutečné hodnoty. Císař počítal s tím, že nabytý majetek z prodeje zkonfiskovaných statků bude použit na další vedení války.⁴⁴

2.3 Falcká válka (1621-1623)

2.3.1 Průběh války

Po bojích na českém území se hlavní dějiště, společně s vedoucími představiteli stavovského odboje, přesunulo především do severního Německa. Co se týče zahraniční pomoci byla velmi nejednotná, protihabsburské jednotky získávaly finanční podporu zatím pouze ze strany Nizozemí. Velká protihabsburská koalice se uskutečnila až o pár let později, na začátku Dánské války.⁴⁵

Ze západních Čech se do Horní Falce vydal generál Mansfeld, avšak na podzim roku 1621 byl vojskem Ligy vytlačen do části Dolní

⁴³ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 245-247

⁴⁴ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 33

⁴⁵ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 169

Falce, kterou na začátku téhož roku obsadil také španělský generál Spinola se svými oddíly. V reakci na obsazení území Spinolou, se část protestantských knížat vzdala a podepsala s ním v dubnu 1621 dohodu o dodržování všech císařských rozkazů. Měsíc na to se konala schůzka Protestantské unie, která ukončila svojí činnost, což je považováno za dosavadní největší úspěch Habsburků.⁴⁶ Španělská armáda a Katolická liga měly momentálně vojenskou převahu a to se pokusil Fridrich Falcký změnit, když na začátku roku 1622 tajně odcestoval z nizozemského Haagu do Falce. V boji proti habsburským vojskům mohl počítat s pomocí generála Mansfelda, který se svým oddílem obsadil část Dolní Falce, s oddíly markraběte Jiřího Fridricha Bádensko-Durlašského a s oddílem brunšvického knížete Kristiána mladšího Halberstadtského. Slavili bohužel jen dílčí nevýznamné úspěchy. Armáda Bádenského markraběte byla v květnu 1622 poražena v bitvě u Wimpfenu a kníže brunšvický byl poražen v červnu téhož roku v bitvě u Hőchstu.⁴⁷

Habsbursko-katolická vojska pod vedením generála Tillyho dávala jasně najevo svou převahu. Fridrich Falcký se rozhodl nepokračovat v bojích proti jasné přesile a pod menším tlakem anglického dvora propustil ze svých služeb jak knížete Kristiána, tak Generála Mansfelda a stáhl se do francouzského Sedanu. Jediný Mansfeld se nechtěl vzdát bez boje. Avšak pod tlakem vojsk Katolické ligy byl nucen ustoupit do Alsaska a Lotrinska. Z toho se však probojoval podél francouzské hranice až do Španělského Nizozemí, kde osvobodil obléhanou pevnost Bergen-op-Zoom.⁴⁸

Osud Falce byl téměř zpečetěn. V září roku 1622 Tillyho armáda dobyla město Heidelberg. Poslední ničivou prohru v boji o Falc utrpěla vojska Kristiána Halberstadtského 6. srpna 1623, která generál Tilly vytlačil opět na severozápad. Ferdinandem II. svolal do Řezna říšský sněm, na kterém Fridricha Falckého zbavili kurfiřtské hodnosti, jež

⁴⁶ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s.34

⁴⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 171

⁴⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 165

následně i s Horní Falcí získal za své služby Maxmilián Bavorský. Situace velice znepokojovala ostatní evropské státy a usilovně se pracovalo na vytvoření spojenecké dohody proti Habsburské říši.⁴⁹

2.3.2 České země

Jelikož v tomto období neprobíhaly na území Čech přímo žádné boje, zmíním v této kapitole stručně východní frontu Falcké války, která zasáhla Moravu a která byla přímo ve střetu vojenských akcí, a podrobněji zde popíšu průběh a následky již zmíněných konfiskací majetku následujících po bitvě na Bílé hoře, jež byly nejintenzivnější v tomto období.

Je nutné podotknout, že se většina moravské šlechty podřídila habsburské moci a spoléhala na její milost. Avšak zůstala zde panství, která se hodlala účastnit bojů proti Habsburkům a stala se tak centry protihabsburského odboje. Zejména to byli poddaní z panství Lukov a Vsetín, tedy Valaši.⁵⁰ Vedoucí postavou odboje se po Fridrichovi Falckém, který se odporu vzdal a odjel do nizozemského Haagu, stal vévoda Jan Jiří Krnovský. První střet s císařskou armádou pod vedením plukovníka Gauchiera proběhl v červnu 1621 u Nového Jičína. Díky porážce císařských žoldnéřů, se otevřela cesta na Uhry, které využily jen oddíly Krnovského a moravští spojenci zůstali na východní Moravě a ohrožovali nepřátelské oddíly ve městech Brno, Olomouc a Kroměříž.⁵¹ Dílčí úspěchy měl na Moravě hlavně pán z Víckova, vůdce valašských houfů, jemuž se podařilo dobýt v září Hranice, v říjnu nato společně s Uhry Holešov a dále úspěšně obsadil hrad Helfštýn a město Lipník. Jan Jiří Krnovský se v listopadu téhož roku stáhl z Uher a zaútočil s armádou na Olomouc, kterou se mu však nepodařilo obsadit. Jak vojsko Krnovského, tak vojsko povstalecké zůstalo na území Moravy až do roku 1622, kdy se část probojovala pod vedením Františka Bernarda z Thurnu

⁴⁹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 166

⁵⁰ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 150

⁵¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 153

do severomoravského Kladska, část pod vedením pána z Víckova se dostala do Uher a ostatní se rozutekli.⁵²

Spojencem na východní frontě byl též sedmihradský kníže Gábor Bethlen, jenž se rozhodl k velice ráznému vojenskému tažení proti habsburským vojskům. V srpnu roku 1623 vyrazil se svým prvním vojskem posíleným četnými tureckými a tatarskými oddíly ze Sedmihradska. V říjnu se dostal na moravské hranice, kde se předvoj jeho armády utkal s jednotkami Valdštejna a Montenegro.⁵³ Ty zatlačil k Hodonínu a poté obklíčil. Bethlenova armáda začala pronikat na území Moravy. Turecké a tatarské oddíly plenily města. V této situaci, kdy sice byla velká šance na úspěšné osvobození českých zemí, vykořisťování a devastování měst zapříčinilo velké nevole ze strany drobné šlechty, měšťanstva i Valachů, a proto se nikdo k Bethlenovi nepřipojil. Události na Moravě vyvolaly velké obavy na vídeňském dvoře a císaře donutily začít s mírovým vyjednáváním. Koncem listopadu bylo dohodnuto příměří mezi oběma stranami a uherští vojáci se začali stahovat ze země.⁵⁴

Jak už bylo uvedeno, konfiskace majetku postihla obrovské množství statků. V první vlně byl zabaven majetek uprchlíků, osob, které za povstání zemřeli a majetek popravených pánů. Císař Ferdinand II. na začátku roku 1622 podepsal tzv. generální pardon⁵⁵, který vstoupil v platnost v květnu 1622 pro Čechy a v listopadu 1622 pro Moravu, čímž nastartoval druhou vlnu konfiskací. Zřídil komisi pro dohled nad průběhem konfiskací. V Čechách stál v jejím čele Karel z Lichtnštejna a na Moravě František z Ditrichštejna.⁵⁶ Tato vlna konfiskací se dotkla především osob panského a rytířského stavu, z měšťanských obyvatel pak především ty ze zámožnějších kruhů. Konfiskace se tedy netýkaly úplně obyčejného obyvatelstva, avšak s příchodem nových majitelů se

⁵² FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 176

⁵³ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 181

⁵⁴ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 181

⁵⁵ Patent, který omilostňoval účastníky stavovského povstání, pokud přiznají svoji spoluúčast na něm. Zaručoval jim osobní svobody, ale nevztahoval se na jejich majetek

⁵⁶ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 240

jejich sociální a hospodářské postavení zhoršilo.⁵⁷ Některé statky císař rozdal za odměnu svým rádcům a hodnostářům, což mělo za následek, že nejbohatšími šlechtici v Čechách se stali šlechtici zahraničí. Mezi nejvíce obdarované a nejbohatší patřili Jan Oldřich Eggenberg, který vlastnil ohromný majetek v jižních Čechách, generál Karel Buquoy a Albrecht z Valdštejna vlastníci statky v severních Čechách.⁵⁸

Dne 18. ledna 1622 bylo v Praze vytvořeno mincovní konsorcium, jež získalo výsadu k ražbě mincí. Tohoto spolku se účastnil Albrecht z Valdštejna, Karel z Lichtnštejna, Pavel Michna z Vacínova, holandský bankéř Jan de Witte a židovský bankéř Jakub Bassev. Konsorcium nahradilo původní mince mincemi s nižším obsahem stříbra, a tak byla měna znehodnocena. Za tzv. dlouhou minci, jak se nové měně říkalo, skupovali tito šlechtiti zabavené statky a půdy za zlomek jejich původní hodnoty, čímž si přišli na obrovské jmění. Činnost mincovního konsorcia měla být ukončena o 14 měsíců později, avšak trvala až do prosince roku 1623, kdy došlo ke státnímu bankrotu a dlouhá mince byla znehodnocena.⁵⁹ Valdštejnovi se koupí mnoha panství a půdy povedlo vytvořit velký územní celek, do kterého spadala města jako Frýdlant, Liberec a Jičín a v březnu 1623 bylo toto území prohlášeno za vévodství svaté říše římské německého národa.⁶⁰

2.4 Dánská válka (1625-1629)

2.4.1 Průběh války

Jak už bylo uvedeno, obsazení Falce španělskými a ligistickými vojsky vyvolávalo v mnoha evropských zemích velké znepokojení. Už v roce 1624 se uskutečňovalo mnoho jednání o případném spojení proti Habsburkům, což nakonec vyústilo k uzavření dohody 9. prosince 1625,

⁵⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 143

⁵⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 144

⁵⁹ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 240-241

⁶⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 39

kdy se Anglie, Dánsko, Nizozemí a dolnosaské stavy zavazaly ke společnému postupu proti katolickým protivníkům. Počítalo se i s podporou Francie, Sedmihradska a Turecka. Toto spojení se označovalo jako Haagská koalice a jako vrchní velitel vojsk byl zvolen norskodánský král Kristián IV, který započal s vojenskými přípravami již na počátku roku 1625.⁶¹ Do svých služeb přijal mnoho česko-moravských účastníků odboje a také Jana Arnošta Sasko-Výmarského, jenž se již účastnil některých bojů ve válce české. Do čela koaličních armád byl postaven Petr Arnošt Mansfeld.⁶²

V čele císařské armády stanul Albrecht z Valdštejna a v čele ligistické armády Jan T. Tilly. Jelikož byl Valdštejn velmi mocný a bohatý šlechtic, postavil armádu čítající až 100 000 mužů, kterou zároveň sám financoval. S armádou se soustředil kolem města Chebu a odtud se následně vypravil ve dvou vlnách severovýchodně od Lipska.⁶³

Události roku 1626 zasadily protihabsburským vojskům hned dvě rány. První prohru zaznamenala armáda v bitvě u Dessavy v dubnu 1626, kdy Valdštejn zdecimoval Mansfeldovo vojsko, jeho zbytek se odsunul na braniborské území a Valdštejn tedy zamezil Mansfeldovi v postupu na území českých zemí.⁶⁴ Druhou ránu udeřil spojencům generál Tilly s armádou Katolické ligy v bitvě u Lutteru v srpnu téhož roku, kdy hlavní dánskou armádu téměř rozprášil.⁶⁵

Z jara následujícího roku postupovala nově doplněná Valdštejnova armáda do Slezska, kde narazila na nově seskupená dánská vojska. Tyto jednotky počítaly podle plánu s pomocí sedmihradského knížete Bethlena, které se ovšem nedočkala a pod nátlakem Valdštejna musela ustoupit. Poté se císařské vojsko vydalo do Dolního Saska až na Jutský poloostrov, kde společně s vojskem Katolické ligy postupně vypuzovaly

---

⁶¹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 36

⁶² FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 184

⁶³ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 185

⁶⁴ KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: Historie a odcizení snu*. Vyšehrad, 2002, s. 135

⁶⁵ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 170

nepřátelské jednotky pryč z německého území. Sám Valdštejn obsazoval pobřežní oblasti Pomořanska a Meklenburska.⁶⁶ V lednu 1628 dostal meklenburské vévodství v léno a v dubnu téhož roku získal titul „generála celého císařského loďstva a generála nad Atlantským a Baltským mořem“⁶⁷. Valdštejn dále také postupoval na pobřeží Baltského moře, kde obsadil přístavní města Wismar a Rostock. Obléhal i přístavní město Stralsund, které však za podpory Dánu a Švédů z moře a skotských žoldněrů, pod vedením Alexandra Leslieho, zevnitř nátlaku odolalo.⁶⁸

Na základě těchto událostí byl ochoten Kristián IV. vyjednávat o mírových podmínkách s císařem a dne 7. června uzavřel v Lübecku mír. Touto smlouvou vystoupilo Dánské království z Haagské koalice uzavřené v roce 1629 a fakticky ukončilo Dánskou válku.⁶⁹

Následující dvě události ovlivnily další evropské dění. Císař Ferdinand II. vydal 6. března 1629 tzv. restituční edikt, kterým navrátil katolické církvi všechny její hmotné statky násilně zabavené protestantskými knížaty a městy a obnovil tím náboženský stav z roku 1555, tedy z doby před Augšpurským mírem⁷⁰. Tento krok byl považován za veliký úspěch habsburské strany v procesu rekatolizace a protireformace. Avšak z hlediska dalších událostí můžeme označit za nešťastný. Rozsáhlé konfiskace majetku se dotkly velkého počtu obyvatel a na straně protestantů vypukly nepokoje, kterých zanedlouho využil švédský král Gustav II. Adolf.⁷¹

Druhou událostí bylo sesazení Albrechta Valdštejna v srpnu 1630 z velení císařské armády. Valdštejn se po svých vítězných taženích v Dánské válce stal jedním z nejbohatších mužů na německém území. To bylo trnem v oku Maxmiliánovi Bavorskému a německým kurfiřtům. Ferdinand II. usiloval o to, aby se jeho syn stal jeho nástupcem, k čemuž

⁶⁶ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 45

⁶⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 172

⁶⁸ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 46

⁶⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 47

⁷⁰ Mírová dohoda, kterou bylo ukončeno první období náboženských válek v Německu.

⁷¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 201

potřeboval podporu právě kurfiřtů. I přestože neměl žádné důvody rozvázat vztah s Valdštejnem, na nátlak kurfiřtů tak učinil a do čela svých vojsk jmenoval generála Tillyho. Valdštejn se následně odebral na své frýdlantské vévodství.⁷²

2.4.2 České země (Dánsko)

V srpnu roku 1626 se dánská armáda, pod velením Jana Arnošta Sasko-Výmarského, a Mansfeldovo vojsko ocitly na moravsko-slezském pomezí. Jan Arnošt rozhodl, že spojenci obsadí město Opavu, jež bylo důležitým strategickým místem pro následující vojenské operace. Město bez odporu kapitulovalo a Arnošta v ulicích vítali. Někteří stavové, měšťané a duchovní mu slíbili oddanost doufaje v lepší ochranu než pod vládou habsburského císaře. Vydal dva dekrety, kterými poskytl protestantům dva kostely a dosadil do městské rady lutherské úředníky. Po jeho odchodu z Opavy se vrchním velitelem stal plukovník Baudyš a jako civilní správce zde funkci vykonával komisař Joachim Mitzlaff.⁷³

Během dánské války se na českém území uskutečnilo několik povstání. Přímo v Čechách vypuklo lidové povstání v Kouřimském a Čáslavském kraji, několik menších pokusů na Boleslavsku, Trutnovsku a Chrudimsku. Za největší vzpouru můžeme pak považovat povstání na Hradecku, které díky své dobré organizaci mělo i několik dílčích úspěchů. Povstání však byla potlačena a ostře potrestána.⁷⁴ Na Moravě a ve Slezsku členové bývalého stavovského odboje s pomocí obyvatelstva některých měst a východomoravských Valachů ovládli na podzim 1626 východní část Moravy. Avšak do veškerého dění zasáhl Valdštejn se svojí nově obnovenou armádou. Pomalu ale jistě zabíral území zpět a vyháněl dánské jednotky. V červenci roku 1627 dobyl i město Opavu a jeho slezské tažení skončilo.⁷⁵

⁷² KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 49

⁷³ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 187-191

⁷⁴ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 179

⁷⁵ KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: Historie a odcizení snu*, s. 145-146

Ferdinand II. vyhlásil 10. května 1627 pro Čechy a 10. května 1628 pro Moravu „Obnovené zřízení zemské“. Tímto dokumentem potrestal české stavy za účast na odbojích, české království zbavil všech práv a ta od této doby náležela pouze císaři, pouze on mohl tuto ústavu měnit a obnovovat. Mezi hlavní změny oproti dřívějšímu stavu patřilo ustanovení o absolutní dědičnosti českého trůnu pro habsburský rod, hlavní místo v zemském sněmu zaujímal duchovenstvo a jen panovník mohl jmenovat zemské úředníky, jenž mu byli plně podřízení. Katolictví prohlásil za jediné možné státní náboženství a němčina byla na všech úřadech zrovnoprávněna s češtinou. Dotýkalo se i života poddaných. Tento dokument zakazoval stěhování a svatby bez souhlasů jejich vrchnosti, což znamenalo uzákonění nevolnictví.⁷⁶

2.5 Švédská válka (1630-1635)

2.5.1 Průběh války

Švédsko se do Třicetileté války zapojilo již v bojích v roce 1628 o již zmíněný Stralsund, kdy se Valdštejnova armáda snažila toto velice dobře strategicky položené místo dobýt. V případě obsazení města habsburskou armádou by císař získal kontrolu nad celým pobřežím, což představovalo jak pro Dánsko, tak pro Švédsko, jisté ohrožení. Zajisté dalším důvodem pro vstup Švédska do války byla obrana protestantské části Německa, zvláště po vydání restitučního ediktu, a v neposlední řadě také touha po mocenských a územních ziscích.⁷⁷

Země oficiálně vstoupila do války v červenci roku 1630, kdy se král Gustav II. Adolf vylodil na severoněmeckém ostrově Usedom a ihned zabral města Štětín a Stralsund. Na Gustavovu stranu se postupně přidal protestantský braniborský kurfiřt, vévodství magdeburské, vypuzení vévodové z Meklenburku, knížata sasko-výmarská, Brémy, hrabě

---

⁷⁶ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 254-256

⁷⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 205

hessensko-kasselský a ze strany císaře přeběhl i saský kurfiřt Jan Jiří.⁷⁸ Významným spojencem se stala také Francie, se kterou byla podepsána na začátku ledna 1631 smlouva v Bärnwalde, kde se Francie zavazovala velkou finanční pomocí.⁷⁹

První boje války začaly v květnu 1631 v Magdeburku. Město bylo půl roku obléháno prohabsburskou armádou pod vedením plukovníka Pappenheima a po spojení se s vojskem generála Tillyho město společně dobyli, vypálili a vyplenili. Právě hrůznost této bitvy a zacházení s občany Magdeburgu bylo důvodem, že se výše zmiňovaní němečtí šlechtici přidali na stranu Švédska.⁸⁰ Odvetou byla pro Švédy bitva u Breitenfeldu v září téhož roku, kde spojená armáda saská, pod vedením maršála von Arnima, a švédská z velké části zničila Tillyho armádu. Porážka vyvolala veliké zděšení na císařském dvoře a Ferdinand II. byl přinucen vyjednávat s Valdštejnem o návratu do čela habsburských vojsk. Ten tuto nabídku přijal a v prosinci 1631 se opět stal vrchním velitelem císařské armády a měl v rukou všechnu kompetenci pro vyjednávání se soupeřem. Sasko-švédské vojsko se poté rozdělilo. Gustav táhl do Durynska, obsadil Franky a dostal se až do Dolní Falce, zatímco saské vojsko se přes Slezsko a Lužici dostalo k Praze, která se vzdala bez boje 15. listopadu 1631.⁸¹

V první polovině roku 1632 postupoval Gustav Adolf se svou armádou téměř bez obtíží, v dubnu se ocitl u města Donauwörth, kde porazil vojenské jednotky Maxmiliána Bavorského. Je nutné podotknout, že generál Tilly na následky zranění, které v této bitvě utrpěl, o dva týdny později zemřel. Dále pokračoval směrem na Mnichov, který také v květnu se svými oddíly obsadil a Maxmilián byl nucen opustit svou zemi.⁸² I strana habsburská se připravovala na útok, Valdštejn po celé jaro stavěl a připravoval armádu na ofenzívu. Dařilo se mu vytlačovat Arnimovu

⁷⁸ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 53

⁷⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 57

⁸⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 58

⁸¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 207

⁸² KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 60

armádu z Čech, která se nakonec úplně stáhla a Praha byla 25. května obsazena Valdštejnem.⁸³ Ten poté táhl směrem na Sasko, kde v říjnu obsadil Lipsko s domněním, že zde přečká zimu. Avšak Gustav Adolf mu vytáhl naproti, a tak na podzim byla svedena mezi oběma armádami rozhodující bitva 16. listopadu 1632 se utkaly u Lützen. Valdštejnova armáda, která se stihla spojit s ligistickými vojsky, se po dlouhé a těžké bitvě za nerozhodného stavu stáhla. Na bitevním poli padl Gustav II. Adolf, čímž tedy Švédsko ztratilo jak krále, tak hlavního velitele vojsk. Raněný Valdštejn odcestoval do Prahy a velení předal svým generálům Gallasovi, Holkovi a Ilowovi. Valdštejnova armáda zůstala strategicky v Sasku, čímž chtěl přinutit saského kurfiřta Jana Jiřího k míru.⁸⁴ V roce 1632 také zemřel Fridrich Falcký.

Po smrti krále Gustava se vlády ve Švédsku ujala říšská rada, která vládla za jeho šestiletou dceru Kristinu. Kancléři Axlu Oxenstiernovi se podařilo 18. března 1633 uzavřít v tzv. Heilbronnské smlouvě spojení s jižním Německem a Francií.⁸⁵ Začátkem roku 1633 se Valdštejn tajně sešel se zástupci české emigrace, kteří se ho snažili přesvědčit, aby přešel na jejich stranu a pomohl jim ve válce proti císaři. V květnu téhož roku mu byl předán dopis, ve kterém mu zástupci nabízeli českou korunu a žádali ho o přechod na stranu protihabsburskou. Na dopis Valdštejn nikdy neodpověděl.⁸⁶ Nic nenasvědčovalo úspěchu, Valdštejn táhl s vojskem do Slezska, kde v září uzavřel mír se Saskem a porazil švédské pluky v bitvě u Stínavy. Zajaté švédské generály, mezi kterými byl i Jindřich Matyáš Thurn, jehož však Valdštejn propustil a odebral se se svou armádou do Plzně. Tento krok vyvolal velkou nevoli na vídeňském dvoře a počet jeho odpůrců vzrůstal. Na základě intrik, pomluv a tajných schůzek, ať uskutečněných či ne, se vídeňský dvůr postavil proti Valdštejnovi. 24. ledna 1624 vydal císař dekret, kterým Valdštejna uvolnil ze svých služeb a vrchním velitelem jmenoval svého syna Ferdinanda

⁸³ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 208

⁸⁴ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 62-64

⁸⁵ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 209

⁸⁶ KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: Historie a odcizení snu*, s. 227

spolu s generálem Gallasem.⁸⁷ Valdštejn odešel posléze do města Chebu, kde byl 25. února spolu s jeho hlavními veliteli generálem Lowou, hrabětem Kinským a generálem Trčkou, zavražděn.⁸⁸

Válka však pokračovala dál. Silná císařská armáda postupně obsadila město Řezno a Donauwörth, kde se dále spojila s armádou španělskou a na začátku září 1634 svedla rozhodující a poslední bitvu švédské války. U města Nördlingen porazila spojená habsburská armáda Švédy drtivým způsobem. Císařským vojskům nic nebránilo v cestě na sever Německa, a tak postupně obsazovala města na řekách Rýn, Neckar a Mohan. Důsledkem této porážky byl také rozpad heilbronské koalice protestantských stavů. Švédskému kancléři Axlu Oxenstiernovi byl saským kurfiřtem Janem Jiřím nabídnut mír, který se také 30. května 1635 uzavřel. Tím skončila nadvláda Švédu ve třicetileté válce a otěže převzala Francie.⁸⁹

2.5.2 České země

Po vítězné bitvě u Breitenfeldu se švédsko-saská armáda rozdělila. Gustav táhl na německé území a saská armáda, v čele s generálem Arnimem, měla podle plánu obsadit slezské území. Sasové nejprve táhli na Lužici, kde úspěšně vytlačili habsburské jednotky, ale následně začali postupovat přes Šluknovský výběžek a Děčín do Čech. Důvodem vpádu do země byla špatná situace saské armády a jelikož na území Slezska operovaly císařské oddíly vedené Tiefenbachem, se kterými by se musel Arnim střetnout, zvolil postup do špatně vojensky chráněných Čech.⁹⁰

Sasové započali své tažení 30. října a postupně bez většího odporu od severozápadu zabírali města. Drtivá většina měst se vzdávala bez boje a byla zabrána bez jediného výstřelu. Nejprve padl Šluknov a Děčín, postupně pak obsadili Ústí nad Labem, Teplice a Litoměřice.

⁸⁷ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 211

⁸⁸ KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: Historie a odcizení snu*, s. 249

⁸⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 74

⁹⁰ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 207

Úspěšně pak pokračovali přes Roudnici, Mělník až ke Slanému a blížili se k Praze. Ta se vzdala též bez boje a byla saskými vojsky 15. listopadu zabrána.⁹¹

Společně se saskou armádou se do Čech vracel velký počet protestantských emigrantů. V čele s dřívějším velitelem stavovských vojsk Jindřichem Matyášem Thurnem a s bývalým členem vlády třiceti direktorů Václavem Vilémem z Roupova. Do země se vraceli jak protestanští šlechtici, např. generál Jan z Bubna, bývalý moravský zemský hejtman Ladislav Velen ze Žerotína, tak i měšťané a protestanští kněží, kteří následně vyhnali z hlavního města především jezuity.⁹² Po rychlém obsazování Čech a Prahy panovala mezi emigranty bujará nálada. Ti šlechtici, jejichž bývalé zkonfiskované statky ležely na území okupovaném Sasy, si svůj majetek zabrali zpět a dosavadní majitele vyhnali. Exulanti převzali politickou moc a úřady, od čehož se však Sasové distancovali.⁹³ Ze Staroměstské mostecké věže byly také sundány hlavy popravených účastníků stavovského povstání, které zde visely od roku 1621. Byly důstojně pohřbeny na tajném místě a byla jim vzdána čest za své činy při stavovském odboji.⁹⁴

Mezitím však císař povolal do svých služeb opět Valdštejna, který přes zimu 1631 a z jara 1632 obnovoval a připravoval armádu. I pro něj samotného byla situace v Čechách a zabírání restituovaných statků velice nepříjemná. Sám by přišel o velkou část majetku, kterou by musel vrátit původním majitelům. V dubnu začalo Valdštejnovo tažení a postupně od Jindřichova Hradce a Tábora nutily saské jednotky k ústupu. Dne 24. května Valdštejn zabral Prahu a do začátku června vyhnal saské oddíly i ze zbytku českého území.⁹⁵

---

⁹¹ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 238

⁹² POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 191

⁹³ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 59

⁹⁴ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 240

⁹⁵ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 241-246

Opět nastaly nové konfiskace a tresty. Ze země byli opět vyhnáni protestanští kněží, šlechtici a měšťané. Tímto skončil jakýsi sen exulantů o navrácení poměrů do starých časů.⁹⁶

2.6 Francouzsko-švédská válka (1635-1648)

2.6.1 Průběh války

Francie se do třicetileté války aktivně zapojila až rokem 1635. Do této doby jen vyčkávala a poskytovala protihabsburským jednotkám finanční pomoc. Prostřednictvím kardinála Richelieu a jeho vyslanců se snažila navázat diplomatické vztahy s evropskými státy, jež stály proti Habsburkům. V únoru 1635 uzavřela alianci se Spojenými provinciemi nizozemskými, která byla namířena proti Španělskému Nizozemí, a o čtyři měsíce později uzavřela dohodu se Švédskem o společném postupu proti rakouským a španělským Habsburkům. K Francii se také přidaly malé italské státy Parma, Modena, Savojsko a Mantova. Do služeb francouzské armády vstoupil kníže Bernhard Sasko-Výmarský, jenž byl na bitevním poli velice úspěšný.⁹⁷ Podle spojeneckých plánů měly francouzské jednotky válčit pouze se španělskými oddíly v Nizozemí a v Itálii a švédská armáda měla postupovat proti Habsburkům na německém území. Válka Španělsku byla oficiálně vyhlášena v květnu 1635.⁹⁸

Roku 1636 se císařští generálové Gallas a Piccolomini se svými oddíly dostali až k Paříži, španělské vojsko obsadilo pevnost u města Amiensu a Bavoři došli až k městu Champiègne. Francouzi však velice rychle zareagovali a všechny útoky se jim podařilo odrazit, ba i postoupit na území Německa do měst Erfurt a Lipsko.⁹⁹ Ferdinand II. v únoru 1627 zemřel a na jeho místo nastoupil jeho syn Ferdinand III. Následující čtyři

⁹⁶ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 191

⁹⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 271

⁹⁸ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*. Academia, 1968, s. 53

⁹⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 81

roky zaznamenala větší úspěchy vojska francouzsko-švédské aliance. Nizozemcům se podařilo dobýt město Breda, obsadit území mezi řekami Šeldou a Mosou a v roce 1639 porazilo jejich loďstvo španělské. Francouzská vojska, pod vedením knížete Bernharda, pronikla až k pevnosti Breisach, jež byla považována za významný strategický bod v dalším tažení jak na sever, tak na jih, dále pak pronikla do Alsaska, které celé dobyla. Švédům, v čele s generálem Banerem, se podařilo porazit habsburské vojsko u Saské Kamenice a roku 1639 postoupili až na území Čech.¹⁰⁰

V těchto letech se Habsburkům nedařilo. Ve Španělsku na konci roku 1640 vypuklo povstání na území Portugalska a Katalánie. Toto povstání plně podporovala Francie a po dohodě mezi oběma zeměmi prohlásili francouzského krále Ludvíka XIII. za katalánského krále. Francie dále využila oslabené Španělsko a zabrala na severu Artois a na jihu Roussillon.¹⁰¹

V roce 1641 zemřel švédský generál Baner a na jeho místo nastoupil hrabě Lenhart Torstenson. Generál s obnoveným švédským vojskem postoupil v roce 1642 přes Slezsko na území Moravy a obsadil město Olomouc. Odtud vojsko táhlo na sever do Lipska, kde se uskutečnila bitva, ve které utrpěla císařská armáda největší porážku. Dne 2. listopadu 1642 rozprášili Švédové u Breitenfeldu saské vojsko.¹⁰²

Další léta byla opět pro císaře spíše neúspěšná. Roku 1643 porazila francouzská vojska španělskou armádu u Rocroi v Ardenách, čímž si upevnila moc na severní hranici. Švédsko z mocenských a obchodních důvodů vyhlásilo v prosinci 1643 Dánsku válku. Generál Torstenson vyrazil se svými oddíly na sever do Holštýnska, kde vedl válku proti Dánům. Válka byla ukončena až po roce a půl, kdy obě strany podepsaly 13. srpna 1645 mírovou dohodu v Brömsebru. Švédsko tím

---

¹⁰⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 82

¹⁰¹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 83

¹⁰² FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 298-300

získalo dva výhodně položené ostrovy Ösel a Gotland, tři malá území, která izolovala přístav Göteborg a zabezpečilo si tím spojení se západoevropskými zeměmi a obchodními partnery.¹⁰³ Po tomto vítězství pokračovala švédská vojska zpět do Německa, kde v listopadu 1644 porazila u Magdeburku saskou armádu generála Gallase. Následně u českého Jankova o půl roku později rozprášil i armádu bavorskou. Na základě těchto událostí uzavřel v září 1645 saský kurfiřt Jan Jiří se Švédskem příměří.¹⁰⁴

V posledních letech války se nedařilo ani jedné straně získat významnou převahu. Až v roce 1648 podnikli Francouzi a Švédové větší výpad do Bavorska a do ostatních habsburských zemí. Pomalu protivníkovu armádu vytlačili až k Augšpurku, kde se v květnu strhla bitva u Zusmarshausenu a kde císařské vojsko utrpělo velkou porážku. Švédská armáda se pak neúspěšně pokusila dobýt Vídeň. Poslední válečnou akcí bylo obsazení části Prahy Švédy v červenci 1648. Avšak Praha se tentokrát ubránila. Mír byl uzavřen v Münsteru a Osnabrücku 24. října 1648.¹⁰⁵

2.6.2 České země

Švédská okupace Českých zemí započala v polovině roku 1639 a v podstatě s menšími přestávkami trvala, ať už v Čechách, na Moravě či Slezsku, až do konce války. Jako první se svým vojskem vstoupil do Čech generál Baner, který postupoval od severozápadních Čech směrem na Prahu. Dobře opevněnou Prahu se mu však nepodařilo dobýt, a tak jeho armáda postupně obsazovala okolí města, Brandýs nad Labem, Starou Boleslav a celou oblast Polabí. I přesto, že se Baner stavěl do pozice osvoboditele, jeho vojsko zacházelo s obyvatelstvem nevybíravě. Pro Čechy nastalo asi nejhorší období třicetileté války. Švédské oddíly, které zemi okupovaly až do jara 1640 a které měly pod kontrolu kromě

¹⁰³ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*, s. 101

¹⁰⁴ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 84-85

¹⁰⁵ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 85

jižní části země celé Čechy, postupně plenily a vypalovaly všechna města, městečka a vesnice, jenž jim při jejich loupeživých válkách stála v cestě. Armáda pak dále postupovala do Slezska, kde obyvatele stihla stejná katastrofa jako ty české. Nevyzpytatelný generál Baner se ovšem opět rozhodl obrátit do Čech a znovu se pokusil dobýt Prahu.¹⁰⁶

Císař Ferdinand III. odvolal vrchního velitele svých vojsk neschopného generála Gallase a na jeho místo povolal svého bratra Leopolda Viléma. I přesto, že jeho bratr nebyl voják, ale duchovní hodnostář, dařilo se mu s císařskou armádou z jara roku 1640 švédská vojska postupně vytlačovat pryč ze země. Nejdříve úspěšně vyhnal švédské jednotky z Kolína a Nymburka. Baner se svými jednotkami ustupoval přes Litoměřice, Mělník do Brandýsa nad Labem, dále k České Lípě a dále pak do Saska. Císařské vojsko osvobodilo Čechy od Švédů na jaře 1640.¹⁰⁷

Po Banerově smrti v roce 1641 se vrchního švédského velení ujal generál Torstensson. Ten se rozhodl se svou armádou vypravit opět směrem k Českým zemím a na jaře roku 1642 pronikl přes Slezsko na Moravu a v červnu obsadil město Olomouc, které se až do konce války stalo opěrným bodem švédské moci ve střední Evropě.¹⁰⁸ Na zimu 42/43 byly na Moravě ponechány jen švédské malé oddíly a Torstensson se vypravil s armádou do Saska. Po úspěšné bitvě u Breitenfeldu se ale vypravil zpět na Moravu a zde v průběhu roku 1643 s pomocí Valachů obsadil velkou část středomoravských měst. Švédové se setkávali také s velkou podporou obyčejného obyvatelstva, které je pravidelně zásobovalo potravinami.¹⁰⁹ Jelikož mezi Švédskem a Dánskem vypukla válka, byla Torstenssonova vojska odvolána zpět na sever, čehož se snažil využít vídeňský dvůr. Císařská armáda získala znovu na území Moravy převahu a moravští spojenci Švédů byli potrestáni.¹¹⁰ Švédská

¹⁰⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 277-286

¹⁰⁷ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 288

¹⁰⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 226

¹⁰⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 85

¹¹⁰ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 228

vojska vzala Moravu ještě jednou útokem a v roce 1645 se pokusila dobýt Brno. Avšak ani po čtyřech měsících obléhání se nepodařilo město zlomit. Morava až do konce války zůstala rozdělena na dvě části. Jedna oblast spadala pod nadvládu švédských vojsk a druhá císařských.¹¹¹

V posledním roce války došlo k obléhání města Prahy opět švédskými vojsky, tentokrát však pod velením generála Königsmarcka. V červenci se jim podařilo obsadit Hradčany, Malou Stranu a Pražský hrad ležící na levém břehu Vltavy. Avšak přes dobrou obranu města se jim nepodařilo Prahu pokořit. Poslední neúspěšný útok vedli 30. října 1648, o čtyři dny později se Švédové začali stahovat a válka skončila.¹¹²

2.7 Vestfálský mír

První pokus o uzavření míru se vyskytl již v roce 1637. Kardinál Richelieu nabídl jak Švédsku jako spojenci, tak Habsburkům a Španělsku jako protivníkům návrh mírové smlouvy, kde se země zavazovaly, že po uzavření míru si nebudou klást nároky na anexe a kontribuce, což by pro Francii znamenalo vzdát se území Lotrinska, pro Švédsko vzdát se Pomořanska a pro císaře vzdát se Falce a Würtemberska. Císař nabídku nepřijal a pokračovalo se v bojích.¹¹³

Na konci roku 1641 se zástupci císaře, Švédska, Francie dohodli na místě, kde by se měla uskutečnit mírová jednání. Byla vybrána dvě města ve Vestfálsku. Münster, kde o podmínkách měli vyjednávat katoličtí zástupci, a Osnabrück, kde budou zasedat zástupci protestantské strany. Bylo také ustanoveno, že s mírovým procesem by se mělo začít nejpozději do tří měsíců. Toto se však nestalo a na první jednání se čekalo až do roku 1643, kdy císařský vyslanec Jiří Herberstein jednal s francouzským kardinálem Mazarinem, který nahradil kardinála Richelieu po jeho smrti v prosinci 1642. Jednání nevedlo k úspěchu. Vzhledem

¹¹¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 229

¹¹² LEDVINKA, Václav. *Pražský sborník historický XXXI*. KLP, 2000, s. 152

¹¹³ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 152

k tomu, jak se vyvíjely vojenské akce, byl císař nucen vyjednávat o všeobecném míru a datum bylo sjednáno na červenec 1643.¹¹⁴ Císařští vyslanci dorazili na místo, avšak vyslanci spojenců dorazili až na jaře 1644 a od prosince téhož roku se začalo vyjednávat po dlouhá čtyři léta.¹¹⁵

Francie v září 1646 uzavřela s císařem předběžnou dohodu, kde císař přistoupil na všechny požadavky Francie a ta na oplátku uznala termín náboženské amnestie a návratu poměrů ke stavu z 1. ledna 1624. I na druhé straně se jednalo a Švédsko uzavřelo v únoru 1647 mír s Braniborskem, které Švédsku podstoupilo část Pomořanska. V témže roce byla ujednána dohoda mezi Francií a Švédskem s Bavorskem ve městě Ulm, kterou později Bavoři Švédsku vypověděli. Probíhala také jednání mezi zástupci španělské a nizozemské strany. Ti se na podmínkách dohodli a separátní mír uzavřeli v Münsteru 30. ledna 1648 a 15. května oficiálně vešel v platnost. Spojené Nizozemí zde uhájilo svojí pozici a bylo uznáno jako republika spojeného Nizozemí.¹¹⁶

Během roku 1648 se všechny strany dohodly na podmínkách, které povedou k uzavření celkového míru. V březnu se zástupci dohodli na podmínkách ohledně náboženských otázek. Poměry se měly vrátit do stavu, jenž byl v Evropě 1. ledna 1624. Neplatilo to ovšem pro dědičné země císaře (vyjma Slezska a Dolních Rakous). Dále se diskutovalo o otázce odškodnění švédské armády. Nakonec jí bylo přiznáno odškodné ve výši pěti milionu tolarů. Závěrečným stěžejním bodem byla dohoda o restituci politických poměrů. Po vyjednávání se všechny strany shodly, že se politické poměry vrátí do roku 1630.¹¹⁷

Mírová smlouva mezi Švédskem a císařem byla připravena od 6. srpna 1648. Avšak švédští diplomaté vyčkávali s podpisem, než bude připravena mírová smlouva mezi císařem a Francií. Konečná

¹¹⁴ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*, s. 65-79

¹¹⁵ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 153

¹¹⁶ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 158-162

¹¹⁷ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 163-164

mírová smlouva byla tedy podepsána 24. října 1648 se Švédskou stranou v Osnabrückeru a s Francií v Münsteru.¹¹⁸

---

¹¹⁸ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*, s. 316-317

3 Společenský obraz doby

3.1 Venkov

K venkovskému obyvatelstvu patřilo okolo 80 % celkové populace. Byli to právě venkované, kteří se během třicetileté války měli nejhůř. Nejen že museli uživit sebe a svou rodinu, ale zajišťovali suroviny pro obyvatele měst a v neposlední řadě také živili celé armády, které zrovna skrze jejich oblast táhly. Jelikož svá sídla neměli chráněná hradbami, jako to bylo ve městech, nemohli se ubránit útokům vojenských skupin a byli tak vystaveni rabování, loupežným výpravám a často krutému zacházení.¹¹⁹

Vzhled vesnice měl určité charakteristické rysy. Uprostřed nebo na návrší stála fara a kostel, který byl dominantou vsi. Zde se všichni občané scházeli při každonedělních bohoslužbách a různých náboženských událostech a slavnostech. Kostelní zvony také ohlašovaly bouřky, požáry a jiná hrozící nebezpečí. Jakýmsi centrem vesnického dění byla hospoda a rychta, které stály vedle sebe. V hospodách se dohadovaly především obchody a řešily se zde vesnické záležitosti, jako byly nevěrné ženy, místní správa a dobrá pověst, která ve vsi znamenala mnoho, jelikož na ní závisel úspěch v práci, dobré vztahy se sousedy a uzavírání sňatků.¹²⁰ Vedle hospody stála rychta, která sloužila jako reprezentativní budova - konaly se zde soudy, byla využívána jako škola, taneční prostor či sklad. Mezi další místa veřejně navštěvovaná ve vesnici patřila také prádelna a studna, zde se ale oproti hospodě scházely zase spíše ženy.¹²¹

Co se týče struktury vesnického společenství, vedle sedláků a jejich rodin, žili spolu s nimi ve vesnicích také čeledíni, nádeníci, vesničtí řemeslníci a domácí dělníci.¹²² Čeládka žila společně se

¹¹⁹ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka obraz doby 1618-1648*. Paseka, 2000, s. 295

¹²⁰ BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*. Agro, 2007, s. 180

¹²¹ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. Agro, 2006, s. 14

¹²² DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 17

sedlákem na jeho statku, do jeho služeb přicházela většinou z blízkého okolí a dostávala mzdu za odvedenou práci. Nádeníci nežili spolu se sedlákem na statku a povětšinou vlastnili svůj malý kus půdy. Sedlákem se nechávali najímat většinou na sezónní práce, jako byly především žně. Pokud neměli dostatečné příjmy působili také jako nájemná pomocná síla, především u mužů jako dřevorubci a povozní a ženy s dětmi dělali různé domácí práce. Jak vesničtí řemeslníci, tak domácí dělníci měli vždycky nižší společenské postavení i než ten nejchudší sedlák. Řemeslníci žili poblíž statků ve vlastních domcích a příjem získávali ze služeb, které poskytovali sedlákovi. Mezi nejvýše postavené řemeslné povolání patřila práce kováře, bez kterého se neobešel ničí každodenní život a povolání mlynáře. Poslední skupina, kterou jsou domácí dělníci, byla málo početná. V této době většinou práci dělníků zastali již zmiňovaní nádeníci a jejich počet se rozrostl až s příchodem manufaktury.¹²³

Život ve vesnické společnosti určovaly čtyři důležité okolnosti. První byla spjata s tvrdou prací především na polích. Z každodenní práce nebyl nikdo vyčleněn, ani děti statkáře či staří lidé. Po splnění úkolů spojených s obděláváním půdy měli jak muži, tak ženy ještě další povinnosti, které zajišťovaly chod statku či domu. Muži se především starali o technické záležitosti, které souvisely s provozem usedlosti a ženy především vařily, šily a udržovaly oheň v peci. Za další okolnost, která zásadně určovala život na venkově, byla považována veliká soudržnost, která panovala mezi obyvateli. Přes veškeré problémy, které postihly vesnici, ať už přírodní katastrofy nebo v tuto dobu především útoky žoldnéřů, drželi při sobě, jelikož jim vlastně ani nic jiného nezbyvalo.¹²⁴ Jejich životy také bezprostředně ovládaly přírodní podmínky. Tuto okolnost nemohli sami nijak ovlivnit. Zajímali se proto o počasí, přírodní katastrofy, jako třeba o povodně a o vše co mohlo nějakým způsobem zasáhnout do

---

¹²³ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 28-31

¹²⁴ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 56

úspěšnosti jejich hospodaření.¹²⁵ Posledním faktorem byl pevný vztah hospodáře ke své půdě. Po většinu života se tedy pohyboval na svém statku, ve vesnici a po nejbližších trzích. Jako smysl svého života viděl rozmnožování nebo alespoň uchování si svého majetku.¹²⁶

Na venkovské obyvatele koukala jak vrchnost, tak měšťané i vojáci spatra, pociťovali k nim značnou míru nadřazenosti, opovržení a považovali je za hloupé a naivní bytosti, které se nechali snadno ošálit a okrást.¹²⁷

Během třicetileté války a po válce došlo k velikým změnám v postoji mezi vrchností a jejími poddanými. Vyhlášení Obnoveného zřízení zemského postavilo poddané do velice nevýhodné situace. Ti se ocitli připoutáni ke své vrchnosti a bez jejího souhlasu se nemohli jak přestěhovat, tak ani oženit či podle svého zacházet s vlastními dětmi a mnohá nařízení z dřívější doby se ještě zpřísnila. Zhoršením jejich životních podmínek se dostali do situace, kdy se stali opravdovými nevolníky. Jejich osud byl bezvýhradně v rukou jejich pánů. Jelikož se v této době setkáváme s velkými konfiskacemi majetku a s tím spojeným příchodem nové vrchnosti, docházelo ke změně poměrů, které ještě více prohloubily už tak žalostný stav poddaných.¹²⁸ Pokud by mělo dojít k jakýmkoli rebeliím proti vrchnosti, mohli být podle Obnoveného zřízení potrestáni jak zabavením majetku, tak i na životě.¹²⁹

Po válce došlo k rozvoji obrovských velkostatků, k ještě většímu připoutání poddaných k panství s velkým zaměřením na robotní sílu. Jelikož během války rapidně ubylo obyvatel, vyžádal si tento stav velice nepopulární opatření, jenž měly vliv na každodenní život poddaných především v sedmdesátých letech 17. století.¹³⁰ Sedláci byli zatíženi robotními povinnostmi v mnohem větší než únosné míře. Jestliže byla

¹²⁵ KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka obraz doby 1618-1648*, s. 297

¹²⁶ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 58

¹²⁷ BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*, s. 167

¹²⁸ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 256-257

¹²⁹ ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680*. Libri, 2001, s. 33

¹³⁰ ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680*, s. 21

dříve robota vykonávána několik pracovních dní v roce, po třicetileté válce se vrchnost snažila o odstranění pevné pracovní robotní doby ve prospěch tzv. neohraničené roboty, která neměla pevně stanovený počet dní. Mezi poddanými rostla velká nespokojenost, a to ne jen díky neohraničené robotě a robotním povinnostem, ale také kvůli nuceným námezdním pracím, kdy odměna pracovníka spočívala v určitém množství naturálií.¹³¹ Dále protestovali proti nucenému odběru produktů a vysokým poválečným kontribucím. Nespokojenost poddaných vyvrcholila v roce 1680 selským povstáním.

3.2 Město

Ve městech této doby žila necelá čtvrtina obyvatel. Stejně jako lidem na venkově se hrůzy války nevyhnuly ani občanům měst. Útoky armád mnohdy znamenaly zničení města po všech stránkách. Nechávaly za sebou zničené, vypálené a vyrabované domy, oslabovaly jak kulturní život, tak zcela podlamovaly ekonomiku měst. V městských špitálech se léčilo mnoho raněných z bitev, což s sebou přinášelo v neposlední řadě nemoci, na které pak umírala i značná část městského obyvatelstva. Avšak našla se i města, která z války měla veliký prospěch a užitek, především díky výrobě zbraní, přilbic, mečů a všech možných artiklů války.¹³²

Stejně jako vesnice mělo i město svoje charakteristické znaky. Za velkou dominantu se jistě považovaly městské hradby s bránou, které obyvatelům poskytovaly částečnou ochranu před nepřáteli. Na noc se zavíraly a byly střeženy. Směrem od bran k centru města stála v křivolakých úzkých uličkách velká spousta domů. Jelikož města většinou neměla dostatek územního prostoru, stavěly se domy do výšky a byly vysuté do ulic, což způsobovalo nedostatek světla v ulicích.¹³³

¹³¹ ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680*, s. 167

¹³² KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka obraz doby 1618-1648*, s. 253-255

¹³³ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 62-63

V centru města na náměstí stála radnice, kostel s farou a tržiště. Radnice se pokládala za jednu z nejdůležitějších staveb ve městě. Konaly se zde soudy, zasedala zde městská rada a uskutečňovaly se také některé veřejné události, do čehož patřily taneční slavnosti, svatební oslavy a velké hostiny. Avšak za centrum společenského dění se považovalo tržiště, které bylo jedním z mála větších prostranství ve městě. Plnilo velké množství funkcí. Mimo konání trhů, na kterých se scházely všechny skupiny městského i mimo městského obyvatelstva, zde probíhaly karnevaly, masopusty a také veřejné popravy a výkony trestů. Dalšími městskými veřejnými budovami byly například špýchary¹³⁴, školy a špitály.¹³⁵

Co se týče skladby obyvatelstva, nežily ve městě pouze měšťané, přičemž měšťanem rozumíme osobu, které patří na území daného města obydlí a který mohl konat podle městského práva. Podle velikosti majetku žili měšťané také v různých částech města. Čím byl majetek větší tím víc se dům blížil ke středu města. Spolu s nimi obývali město také čeledníci, služky a tovaryši. Ti svůj vlastní příbytek neměli a bydleli u měšťana, pro kterého i pracovali. Poslední složku obyvatel tvořili lidé bez domu i jakéhokoli pravidelného peněžitého nebo naturálního příjmu, tedy tuláci, žebráci a mrzáci, kterých bylo za války veliké množství.¹³⁶

Pro měšťana hrál v první roli úlohu jeho dům. Zde trávil nejvíce času a zde se také odehrávala většina jeho aktivit, jelikož první patro domu bylo většinou využíváno jako řemeslná dílna či prodejní místo. V domě se tedy prolínal jeho soukromý život s prací. Sklepy a půdní prostory sloužily většinou jako skladovací místnosti. Jako obytná plocha jim pak sloužilo patro, které bylo mnohdy vysuté do ulice, a tak její velikost zvětšovalo. Od přízemní části domu, která sloužila pro výkon práce majitele, obytnou

---

¹³⁴Domy, kde se uskladňovaly potraviny

¹³⁵DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 65-66

¹³⁶BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*, s. 139-140

část dělilo schodiště. Velikost, honosnost a úroveň vybavení však záležela na majetku a zámožnosti měšťana.¹³⁷

Město se považovalo za centrum řemesel a obchodování. Bohatší měšťané se většinou nespolehali jen na jeden druh obživy a jejich zaměření bylo mnohem všestrannější. Společně s prodejem pochutin tak například pronajímali pozemek, půjčovali peníze, nebo vařili pivo. Řemeslníci, jichž byla ve městě nejpočetnější skupina, se většinou pak specializovali na jeden druh řemesla, přičemž za nejvíce považované řemeslo se bralo zlatnictví, kdy se i zlatník jako řemeslník mohl přiřazovat k horní vrstvě obyvatelstva. Jak už bylo řečeno, řemeslník měl dílnu v přízemí svého obydlí a výrobky se prodávaly především přímo v dílně, na ulici nebo pak na trhu. Jelikož měšťané nebyli závislí na ročním období či počasí, jako venkované, jejich pracovní doba se pohybovala v rozmezí dvanácti až čtrnáctihodinových směn.¹³⁸

O životě ve městech se mnoho dozvídáme z kronik. Velký počet záznamů byl právě zapsán z doby války, kdy se město dostalo do přímého ohrožení. Zde kronikáři právě vylíčili hrůzy války, jaké obyvatelstvo postihly.¹³⁹

---

¹³⁷ BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*, s. 151-154

¹³⁸ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*, s. 84-92

¹³⁹ BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*, s. 163

4 Důsledky Třicetileté války

4.1 V Evropě

Po uzavření vestfálského míru prošla největšími změnami mapa Evropy. Francie získala území Alsaska, Lotrinska a území biskupství Metz, Toul a Verdun, čímž se především dostala z habsburského obklíčení. Švédsko si přišlo na část Předních Pomořan s ostrovem Rujána, ostrov Wollin a Poel, brémské a verdenské biskupství, dále města Štětín a Wismar s okolím. Jelikož ziskem těchto lokalit dostalo Švédsko do svých rukou ústí řek Odry, Labe a Vesery, zajistilo si velice výhodné podmínky pro říční obchodní styky a pro případné vojenské střetnutí.¹⁴⁰ K Bavorsku se připojila Horní Falc, se kterou byl Maxmiliánovi přiznán kurfiřtský titul. Dolní Falc se pak vrátila potomkům Fridricha Falckého. Sasko získalo pouze území Lužice, které mělo zaručeno již od roku 1635 pražským mírem. Braniborsko pak nabylo území magdeburské, halberstadtské a mindenské.¹⁴¹ V Evropě dále také vznikly dva nové samostatné státy. Vedle již zmiňovaného Spojeného Nizozemí bylo uznána i samostatnost švýcarské konfederace a především i její nezávislost na Svaté říši římské národa německého.¹⁴²

Válka měla za následek velký úbytek obyvatelstva, především na území Německa a českých zemí. Vedle válečných akcí se na úbytku obyvatel podílely také emigrace, nemoci, epidemie moru a hladomor. Mezi oblastmi, které ztratily největší počet obyvatel patřila oblast Falce, která byla z německého území postižena nejvíc, Alsaska, Meklenburska, Magdeburku, Braniborska, Pomořan, Bavorska, Durynska, Hesenska a Trevírska. Uvádí se, že v těchto zemích se úbytek obyvatel rovnal až 66%.¹⁴³ Města a vesnice byly pobořeny, vyloupeny, zpustošeny a řemeslná výroba a obchod téměř neexistovaly. Ještě dlouhou dobu zely

¹⁴⁰ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*, s. 328-330

¹⁴¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 253

¹⁴² KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 165

¹⁴³ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 162-163

prázdnou než našly nové osadníky. Města, ve kterých se počet obyvatel během války zvýšil, byla spíše výjimkou. Jednalo se o Hamburk a Lübeck.¹⁴⁴

Dalším důsledkem byl zajisté nerovnoměrný hospodářský vývoj. Válka přispěla k hospodářskému růstu v Nizozemí a v Anglii. Naopak velice uškodila zemím střední a východní Evropy.¹⁴⁵ Především v zemích, kde se odehrávaly nejdramatičtější vojenské boje a tažení, byl ekonomický úpadek největší. Ne jen díky plenění a pustošení ze stran vojáků, ale hlavně z důvodu zastavení těžby v dolech, výroby a přesunutím obchodu do jiných měst, jako byly Brémy a Hamburk, které z této situace velice těžily.¹⁴⁶

V důsledku úbytku obyvatelstva prodělalo velikou krizi zemědělství. Velkým problémem ve většině zemí byla neobdělávaná půda ležící ladem. Mnoho vesnických lidí, kteří utekli před nájezdy vojáků do měst, se odmítalo vrátit zpět na své statky a nebo důsledkem války zemřelo. A tak mnoho hospodářských obydlí bylo úplně opuštěno nebo zpusťeno. Ve spoustě oblastí místní vrchnost, ve snaze revitalizovat pole a zemědělskou produkci, usilovala o přistěhování nových sedláků, rolníků a řemeslníků, stavěla nová stavení a zaručovala určité výhody. Mezi ně patřilo ustanovení o šesti svobodných letech, kdy poddaní nemuseli odvádět žádné dávky, daně, a konat roboty. Těchto výhod mohli využít všichni obyvatelé, a tak docházelo, že z lidí chudých, bezzemků se stávali hospodáři, což mělo za následek nedostatek pracovních sil.¹⁴⁷

Na válce mocensky nejvíce prodělalo Španělsko, které se před válkou považovalo za první světovou velmoc a které už navždy ztratilo výsadní postavení v Evropě. Největší úspěch na politickém poli pak zaznamenávala Francie a stala se rozhodující zemí v Evropě. Svoji

¹⁴⁴ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 185

¹⁴⁵ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 256

¹⁴⁶ FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*, s. 356

¹⁴⁷ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 171-174

pozici v severní Evropě si dále upevnilo Švédsko, tak se stalo určující silou na Baltském pobřeží.¹⁴⁸

4.2 V českých zemích

Spolu s německými zeměmi měly Čechy a Morava největší úbytek obyvatelstva. Uvádí se, že na českém území z 1 700 000 jich zbyl necelý jeden milion a na Moravě z 800 000 pouhý půl milion. Opuštěné vesnice a města bychom nacházeli po celém území. Okolí Prahy a Brandýsa nad Labem zelo prázdnotou až ze 100 %, stejně tak jako města Tábor, Jihlava, Domažlice, Hradec, Plzeň, Žatec a Most. České země se potýkaly jak s problémem neobdělávaných polí a vylidněných hospodářství, tak s velkým úpadkem řemeslné výroby. Na mnoha územích si šlechta pozemky připojila ke svému dvoru, nebo se založil dvůr nový. Po válce tedy počet dvorů rapidně stoupl a s tím se do rukou šlechty dostalo přes polovinu pozemkového majetku. S tímto souvisel i obrovský nárůst roboty. Jelikož nebylo dostatek pracovní síly, činil podíl robot průměrně kolem 50 %, avšak na některých dvorech byli poddaní nuceni robotovat v některých ročních obdobích až šest dní v týdnu.¹⁴⁹ Velké bylo i zadlužení měst, která během války musela vydávat velké finanční obnosy armádám, aby se zachránila před vypálením nebo vyrabováním.¹⁵⁰

Co se týče politického vývoje českých zemí po válce, bylo zásadní již zmiňované Obnovené zřízení zemské platné pro Čechy od roku 1627 a pro Moravu od roku 1628. Habsburkové si jím zajistili trvalejší udržení vlády a upevnili panovnickou moc. Touto ústavou císař velice omezil moc zemských úřadů a zemských sněmů.¹⁵¹ Ze země, kde panovník vedl diskuzi se zástupci stavů a kde byly rovnocennými partnery se po 200 let

¹⁴⁸ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 195

¹⁴⁹ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 169, 181

¹⁵⁰ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 184

¹⁵¹ KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*, s. 253

stala země, kde panovník nastolil jednostranný diktát. Tím byly položeny základy pro budoucí vytvoření absolutistické monarchie.¹⁵²

Z důvodů velkých konfiskací majetku v průběhu celé války, osídlování našeho území nejrůznější zahraniční šlechtou a postupného splývání se šlechtou domácích, byl pro další vývoj českého národa hlavním potenciálem poddaný lid, který udržoval tradice svobodného náboženství a jazyka českého.¹⁵³

Co se týče náboženské otázky, bylo ve Vestfálském míru ujednáno vrátit restituci náboženských poměrů do 1. ledna 1624. I přesto, že Švédsko a německá protestantská knížata požadovaly navrácení poměrů pro české země do roku 1618, nepodařilo se jim tento bod prosadit.¹⁵⁴ Císaři nic nebránilo pokračovat v protireformačním tažení, které započalo již v období po bitvě na Bílé hoře. V roce 1651 byly zřízeny rekatolizační komise, které procházely kraj a zjišťovaly stav náboženství, byl také vyhotoven soupis obyvatelstva podle vyznání. Díky úspěšným protireformačním nátlakům a nařízením proti nekatolíkům se již v první polovině 17. století v Čechách a v druhé polovině 17. století na Moravě a ve Slezsku hlásila ke katolictví celá země. V některých regionech však existovaly tajné evangelické spolky.¹⁵⁵

---

¹⁵² POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 242

¹⁵³ POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize XVIII. Století*, s. 244

¹⁵⁴ KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka 1618-1648*, s. 159

¹⁵⁵ MIKULEC, Jiří. *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, s. 32

5 Závěr

Můžeme říct, že české země se před třicetiletou válkou řadily k jedněm z nejvyspělejších a nábožensky nejsvobodnějších zemí tehdejší Evropy. Třicetiletá válka znamenala pro české země krok vzad v jejich dobře nastartovaném politickém, hospodářském, kulturním, zejména však náboženském vývoji. Jelikož císař ustanovil jako jediné platné náboženství katolictví, bylo obyvatelstvo nuceno přestoupit na katolickou víru nebo opustit zemi. Tak se z Českých zemí, jakožto ze země nábožensky tolerantní, stala země nábožensky nesvobodná.

Jestliže před válkou měl panovník moc omezenou českými stavy, po válce už díky Obnovenému zřízení zemskému nic nebránilo v absolutní vládě. Zemským sněmům a úřadům byl svěřeny jen nepatrné pravomoci, a tak česká šlechta ztratila de facto jakýkoli politický vliv a spoluúčast na řízení země. Tak se ze šlechty stavovské stala šlechta dvorská, která již byla plně podřízena panovníkovi.

Díky násilné rekatolizaci a z důvodu velkých konfiskací majetku ze země odešla spousta české inteligence a umělců nebo jim byla zakázána tvůrčí činnost. Také se po válce veškerá pozornost soustředila spíše na vypořádání se s hospodářskými a lidskými ztrátami, a tak můžeme hovořit o zbrzdění českého kulturního vývoje.

Na závěr je nutné podotknout, že řada evropských zemí přes veškeré útrapy války vyšla z konfliktu s dílčími zisky, ať už náboženskými, mocenskými či hospodářskými. Oproti tomu české země, které spustily koloběh všech událostí a kterým v podstatě mohly ostatní země vděčit za svůj další rozvoj, doplatily na válku plnou měrou. Všechny útrapy a úskalí, jenž následovaly, ležely na bedrech prostého venkovského lidu, který se s tím statečně po dalších 200 let vyrovnával.

6 Seznam použité literatury

1. BAUER, Jan. *Životy slavných Českých vojevůdců*. 1.vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, s.r.o., 2007. 223 s. ISBN 978-80-243-2891-1.
2. BŮŽEK, Václav. *Člověk českého raného novověku*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Agro, 2007. 486 s. ISBN 978-80-7203-694-3.
3. ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Libri, s.r.o., 2001. 395s. ISBN 80-7277-064-0
4. DŮLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Agro, 2006. 358 s. ISBN 80-7203-812-5.
5. ENGLUND, Peter. *Nepokojná léta: Historie třicetileté války*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, 679 s. ISBN 80-7106-355-X
6. FUKALA, Radek. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Epoque, 2005, 389 s. ISBN 80-86328-84-8
7. KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: Historie a odcizení snu*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Vyšehrad, 2002. 296 s. ISBN 80-7021-604
8. KAVKA, František. *Bílá hora a české dějiny*. 1.vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury. 1962. 266 s.
9. KLÍMA, Arnošt. *Dlouhá válka: 1618-1648*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Slovo, 1996. 260 s. ISBN 80-900148-3-6
10. KLUČINA, Petr. *Třicetiletá válka: obraz doby 1618-1648*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2004. 416 s. ISBN 80-7185-663-0.
11. LEDVINKA, Václav. *Pražský sborník historický XXXI*. 1.vyd. Praha: nakladatelství KLP, 2000. 488 s. ISBN 80-85917-76-9

12. MIKULEC, Jiří. *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 56 s. ISBN 80-04-26120-5
13. POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a Evropské krize 18.století*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Svoboda, 1970. 284 s.
14. ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Československé akademie věd, 1968. 384 s.
15. VYHLÍDAL, Zdeněk. *30letá válka*. 1.vyd. Most: nakladatelství Adonai s.r.o., 2001. 123 s. ISBN 80-86500-35-7

7 Resumé

Thirty years war was the first significant armed conflict that involved most european countries. War started in Czech countries by Czech Estate owners uprising. This uprising had tendency to free czech countries from rule of Habsburgs and their tendencies to force catholicism and limit various land rights.

The uprising escalated into confrontation between armies of the Emperor and Czech Estates. This conflict influenced more or less economy, religion and governement of every european country with worst impact on Czech countries. Religious freedom was suppressed and catholicims established as main religion. Land right were limited and peasants became vassals of land owners. Cultural, economic and religious progress in Czech countries was put back for almost 200 years.